

7.10.2021

Asia: HE 146/2021 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2022, maatalouteen liittyvät kysymykset

Eduskunta
Maa- ja metsätalousvaliokunta

Luken asiantuntijalausunto

Asiantuntijalausunnon esittäjä: Tutkimusprofessori Jyrki Niemi

1 Tausta

Vuoden 2021 talousarvioesityksen Maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalan selvitysosassa todetaan, että hallinnonala rakentaa uusiutuvaa Suomea — uusiutumiskykyistä ja kestäväää ruokajärjestelmää ja luonnonvarataloutta sekä innovatiivista paikkatietojärjestelmää. Hallinnonalan perustehtävät ruokaturvan, elintarviketurvallisuuden ja kilpailukykyisen kotimaisen ruokajärjestelmän, huoltovarmuuden ja puhtaan veden takaamisessa sekä eläin- ja kasvitautien hallinnassa katsotaan nousevan yhä tärkeämmiksi. Tässä lausunnossa tarkastellaan maatalouden kehitysnäkymiä huomioiden vuoden 2022 hallinnonalan määrärahoissa tapahtuvat muutokset, viime vuosien maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys sekä tuotanto- ja markkinatilanne.

2 Maataloustukien kehitys ja merkitys maatilojen taloudessa

Vuonna 2022 viljelijätukia maksetaan valtion talousarvioesityksen mukaan yhteensä 1 733 milj. euroa, eli 1,6 % vähemmän kuin vuonna 2021 (Taulukko 1). Yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) mukaisia EU:n kokonaan tai osittain rahoittamia tukia on budjetoitu vuodelle 2021 yhteensä 1 407 milj. euroa. Näiden tukien lisäksi maataloille maksetaan vuonna 2021 kansallista tukea yhteensä 326 milj. euroa. Kansallinen tuki koostuu pääosin pohjoisesta tuesta (303 milj. euroa). EU:n budjetista maksetun tuen osuus viljelijätuista on 44 % eli yhteensä 760 milj. euroa. Viljelijätukien lisäksi maatalousyrittäjille maksetaan tukea maatalouden rakenteen kehittämiseen. Luken kokonaislaskennan mukaan tukien osuus maatalouden kokonaistuotosta on ollut viime vuosina noin 30–32 prosenttia.

Taulukko 1. Viljelijätuet Suomessa 2017–2022, milj. euroa (tuotantovuoteen kohdistuvat tuet).

	2017	2018	2019	2020 arvio	2021 arvio	2022 arvio
EU-tulotuki	534	522	524	524	516	518
Luonnonhaittakorvaus	573	543	543	541	545	518
Ympäristökorvaus ¹	291	294	294	295	310	306
Eläinten hyvinvointituki	55	58	60	61	65	65
Kansallinen tuki	328	322	322	316	325	326
Yhteensä	1 781	1 739	1 743	1 737	1 761	1 733

¹Ympäristökorvaukseen on sisällytetty laskelmassa myös luomuun liittyvät tuet.

Lähde: Valtion talousarvioesitys 2022; Luonnonvarakeskus.

7.10.2021

3 Maatalouden tulo- ja kannattavuuskehitys

Vaikka maatalouden yrityskoko on kasvanut 2010-luvun alusta ripeästi, maatalous- ja puutarhayritysten taloudelliset tulokset heikentyivät 2010-luvulla aina vuoteen 2016, jolloin saavutettiin 2000-luvun heikoin tulos. Luonnonvarakeskuksen (Luke) kannattavuuskirjanpitotulosten mukaan maatilayritysten yrittäjätulos ja kannattavuus kuitenkin kohentuivat vuosina 2017–2020. Vuonna 2021 heikoksi jäävä sato, kustannusten nousu ja alhaiset kotieläintalouden tuottajahinnat kuitenkin heikentävät maa- ja puutarhatalouden kannattavuutta. Maatalouden yrittäjätuloa arvioidaan kertyvän vuonna 2021 yhteensä 475 milj. euroa, mikä on 28 % heikompi tulos kuin vuonna 2020, ja 7 % vähemmän kuin viiden edellisen vuoden keskiarvo (Taulukko 2).

Taulukko 2. Maatalouden kokonaistuottojen, kustannusten ja yrittäjätulon kehitys (milj. euroa) sekä kannattavuuden ja vakavaraisuuden kehitys vuosina 2016–2021e.

	2016	2017	2018	2019	2020	2021e
Kokonaistuotto	5 592	5 623	5 788	6 181	6 097	6 127
Kustannukset ¹	5 275	5 107	5 263	5 645	5 430	5 654
Yrittäjätulo ²	317	516	525	536	663	475
Kannattavuuskerroin ³	0,19	0,34	0,34	0,35	0,46	0,33
Omavaraisuusaste ⁴	74%	72%	73%	74%	74%	73%
Suhteellinen velkaantuneisuus ⁵	88%	95%	90%	86%	85%	87%
Tiloja edustettuna	51 779	50 561	49 542	48 841	46 344	44 953

¹Maa- ja puutarhatalouden tuotantokustannukset ilman oman työn palkkavaatimusta ja oman pääoman korkovaatimusta

²Yrittäjätulo on yrittäjäperheen työpalkaksi ja oman pääoman koroksi jäävä osuus.

³Kannattavuuskerroin osoittaa, kuinka suuri osa oman työn palkkavaatimuksesta ja oman pääoman korkovaatimuksesta on saavutettu.

⁴Omavaraisuusaste mittaa yrityksen vakavaraisuutta. Se lasketaan suhteuttamalla vuoden lopun oma pääoma yrityksen varojen koko määrään. Yritys on sitä vakavaraampi, mitä korkeampi on sen omavaraisuusaste.

⁵Suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa velkojen suhdetta liikevaihtoon. Siitä voidaan karkeasti päätellä, millaiset käyttökatevaatimukset vieraan pääoman hoitokulut yritykselle asettavat.

Lähde: Luonnonvarakeskus, kannattavuuskirjanpitotulokset (www.luke.fi/taloustohtori/kokonaislaskenta).

4 Maatilojen velkaantuneisuuskehitys

Velkojen lisäys ja liikevaihdon hidas kasvu käänsivät maatalouden velkaantuneisuuden selvään nousuun 2010-luvulla. Velkojen suhde liikevaihtoon eli suhteellinen velkaantuneisuus kasvoi 76 prosentista vuonna 2013 lähes 95 prosenttiin vuonna 2017. Suuri velkamäärä lisäsi rahoitusriskiä, jota matalat lainakorot ovat toisaalta helpottaneet. Vuosina 2018–2020 maatilojen suhteellinen velkaantuneisuus laski 85 prosenttiin. Velat ovat kasaantuneet erityisesti investoineille tiloille. Vaikeasti velkaantuneita maatiloja on Suomessa kuitenkin edelleen suhteellisen vähän. Pääomavaltaisuudesta ja pääoman hitaasta kiertonopeudesta johtuen maataloustoiminnan jatkaminen edellyttää suhteellisen korkeaa omavaraisuusastetta (oman pääoman osuus yrityksen koko varallisuudesta). Omavaraisuusaste on ollut viime vuosina noin 73–74 %.

7.10.2021

5 Maataloustuotannon ja tuotanto-omavaraisuuden kehitys

Maatalouden tuotantovolyymit ovat pysyneet viime vuosina kutakuinkin ennallaan. Vuonna 2020 meijerit ottivat vastaan 2 293 milj. litraa maitoa, mikä oli 1,4 % vuotta 2019 enemmän. Lihan kokonaistuotanto oli vuonna 2020 noin 410 miljoonaa kg, mikä on 10 milj. kg enemmän kuin vuonna 2019. Kuluvana vuonna maidon-tuotanto on vähentynyt, mutta lihantuotanto on jatkanut kasvuaan. Verrattuna edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan vuoden 2021 tammi-elokuussa:

- maidontuotanto väheni vajaa neljä prosenttia
- naudanlihan tuotanto nousi yhdeksän prosentin
- sianlihan tuotanto nousi seitsemän prosentin
- siipikarjanlihan tuotanto kasvoi kuusi prosenttia
- kananmunien tuotanto kasvoi noin prosentin

Viljasato jää Luken elokuussa 2021 julkistaman satoarvion mukaan kuluvana vuonna noin 2,8 miljardiin kiloon, mikä on 17 % vähemmän kuin vuonna 2020. Myös rypsin, rapsin ja härkäpavun sadot ovat keskimääräistä heikommat.

Kotimaisen tuotannon ja kulutuksen suhteeseen perustuvat luvut kansallisesta tuotanto-omavaraisuudesta osoittavat, että suomalainen maatalous vastaa kotimaisten kuluttajien tarpeisiin hyvin. Maitoa, lihaa ja viljaa tuotetaan meillä lähes kulutusta vastaavasti. Kotimaisen maidon tuotannon suhde kotimaiseen kulutukseen oli vuonna 2020 maitovalkuaisen osalta noin 111 % ja maitorasvan osalta 119 %. Lihan omavaraisuusaste kasvoi vuonna 2020 reilusti tuotannon kasvun seurauksena, ja nousee hieman myös tänä vuonna lähestyen sataa prosenttia. Omavaraisuusasteessa on kuitenkin huomattavia eroja lihalajeittain. Sianlihan omavaraisuusaste nousee vuonna 2021 edellisvuoden 107 %:sta peräti 113 %:iin. Siipikarjanlihan omavaraisuusaste parani vuonna 2020, mutta ennusteiden mukaan kotimaan tuotanto ei aivan pysy kulutuksen kasvuvauhdissa vuonna 2021, mikä laskee omavaraisuusasteen 97 %:sta 94 %:iin. Myös naudanlihan omavaraisuusasteen odotetaan hieman heikkenevän viime vuoden 84 %:sta 83 %:iin. Viljoissa satojen vaihtelu vaikuttaa eri vuosien tuotanto-omavaraisuuteen. Kaurassa, ohrassa ja vehnässä omavaraisuus pysytellyt viime vuosina yli sadassa prosentissa. Tämän vuoden niukin ohrasato sitten 1970-luvun tarkoittaa, että kotieläintiloilla on nyt niukkuutta ohrarehusta. Rukiissa omavaraisuus on vaihdellut 50 ja 100 prosentin välillä. Vuoden 2021 ruissato kattaa tarpeestamme noin kolme neljännestä. Ruista on kuitenkin varastoissa runsaasti, koska vuoden 2019 tuotanto oli lähes kaksinkertainen kulutukseen nähden.

6 Yhteenveto

Koska tukien tasossa ei vuonna 2022 tapahdu suuria muutoksia, maataloustuotannon tason arvioidaan säilyvän ensi vuonna kutakuinkin samalla tasolla kuin tällä hetkellä. Talousarvioesityksen tukimuutoksilla ei ole myöskään suuria vaikutuksia maatilojen tulokehitykseen. Tuet muodostavat edelleenkin merkittävän osan (30–32 %) maatilojen kokonaistuotoista. Tulokehitys riippuu kuitenkin tukimuutoksista enemmän markkinoista, eli maataloustuotteiden ja tuotantopanosten hintakehityksestä.